

PALEOLİTİK SANATTA İŞLENEN KONULARI

Paleolitik sanatçı, sanatsal etkinlikleri bağlamında kullandığı süjeleri rastgele seçmemiştir. Bu seçim tamamen bilinçli, anlamlı ve belirli gereksinmelere yanıt verecek şekildedir. Bir başka deyişle, söz konusu çağda gereksinmeler, anlayış, düşünce, inanç ve estetik duygularda etken olan süjeler ele alınarak işlenmiştir. Bunlar, ilk insanın maddi yaşamının yanı sıra tinsel yaşamını da çevreleyen süjelerdir. Hiç kuşkusuz ki, bu seçimde insanın içinde yaşadığı ortam da önemli rol oynamıştır. Özellikle de hayvan ve daha az sayıdaki bitki motiflerinin tasvir edilmesinde bu olgu kendisini açıkça hissettirmektedir. Örneğin, İskandinav sanatında çeşitli balık türleri yoğun olarak işlenmiştir. Zira bu bölgede deniz avcılığı beslenme ekonomisinin çok önemli bir parçasını oluşturmaktaydı. Oysa sanat eserlerinin son derece yaygın ve gelişkin olduğu Franko-Kantabrik sanatta bu süje seyrek olarak işlenmiştir.

Franko-Kantabrik sanatta bir öyküyü anlatan sahnesel kompozisyonlar da yok denecek kadar azdır. Sanatçılar, eserlerinde büyük bir çoğunlukla tek yönlü bir çalışmayı yeğlemiştirlerdir. Bununla birlikte, ender de olsa, bu kompozisyonlar, üst paleolitik insanının ne denli yüksek düzeyde bir hayal gücüne sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bunun en güzel örneklerinden biri, Lascaux mağarasının duvarlarından biri üzerinde yer alan *kuyu sahnesidir*.

Paleolitik sanatta, bir örnek hariç, dağ, ova, yağmur ve güneş gibi peyzaj öğeleri de yer almaz. Bunun nedeni insanların henüz tarım yapmamalarıydı. Dolayısıyla bu tür öğeler, besin ekonomisi açısından, onların ilgi alanının dışında kalmaktaydı. İnsanoğlu ancak toprağa yerleşip, tarım yapmaya başladıktan sonra yağmur duası gibi sahneleri, ya da güneş gibi öğeleri resmetmeye başlamıştır.

Paleolitik sanatta peyzaj unsuru içeren tek örnek Lascaux mağarasının duvarlarından biri üzerinde bulunan *yüzen geyikler* tasviridir. Bu tasvirde bir akarsuyu yüzerek geçmekte olan bir geyik sürüsü resmedilmiştir. Resimde kafalar siyah konturlarla işlenmiş olup boynuzlar çok büyüktür. Hayvanların boyunlarının ise yalnızca bir kısmı görünmektedir. Her ne kadar burada su, bir peyzaj ögesi gibi görünüyorsa da yine de avcılık eylemleriyle ilişkilendirilebilir. Zira üst Paleolitik avcıları, rengeyiği sürülerini izleyebilmek için açık hava konaklama yerlerini, akarsuların kavşaklarına kuruyorlardı. Dolayısıyla burada amaç, bir peyzaj ögesinin tasvir edilmesinden çok, av etkinliği sırasındaki gözlemin resme yansımaları gibi görünmektedir.

Üst Paleolitik sanatta işlenen ender konuların yanı sıra yoğun olarak işlenen süjeler, önem sırasına göre *hayvanlar; insanlar; sembolik işaretler ve bitkiler* olarak sıralanabilirler.

Hayvan Tasvirleri

Paleolitik sanatçılar, hayvan figürlerini büyük bir ustalık ve değişik tekniklerle işlemişlerdir. Bu tasvirleri, taşınabilir objeler üzerine işledikleri gibi mağaraların duvarları, döşemeleri ve tavanlarına, açık havadaki kayalar üzerine de çizmiş, kazımış ve oymuşlardır. Bunlar bazen tek olarak, bazen grup halinde ya da bazı durumlarda da stilize işaretlerle birlikte işlenmişlerdir.

Sanata konu oluşturan prehistorik fauna; memeliler, balıklar, kuşlar ve sürüngenler olmak üzere üç ana ulamda toplanabilir. Görüldüğü gibi paleolitik sanatçı, gözlemlediği hemen hemen her türden hayvanı, farklı sıklıkta da olsa eserlerine konu yapmıştır.

Memeli hayvan tasvirleri

Yukarıda sıralanan ulamlar içinde en sık olarak memeli hayvanların, bunlardan da genellikle iri av hayvanlarının tasvir edilmiş oldukları görülmektedir. Bunun nedeni, bu gruptaki hayvanların paleolitik insanın beslenmesinde oynadığı önemli roldür. Dolayısıyla paleolitik sanatçının konu seçişi rastgele olmayıp, temel faktöre bağlı bir dizi ikincil faktöre dayanmaktadır. Temel faktör, hiç kuşkusuz ki, beslenme olgusuna dayanan *ekonomik faktördür*. Şurası bir gerçektir ki, yaşamsal gereksinme olan besin ve beslenmede hayvansal gıdanın oynadığı büyük rol nedeniyle paleolitik insanın avladığı hayvana karşı duyduğu korkuyla karşı ilkel sempati, onu resim yoluyla canlandırma arzusunu doğurmuştur. Bu ise *din ve büyü* gibi ikincil faktörlerle şekillenmiştir.

Paleolitik sanatta yoğun olarak işlenen hayvan türleri; bizon (*Bos pricus*), öküz (*Bos primigenius*), at (*Equus przewalski*), mamut (*Elephas primigenius*), kılı gergedan (*Rhinocerus tichorhinus*), ayı (*Ursus spelaeus*), mağara aslanı (*Felis spelaeus*), rengeyiği (*Rangifer tarantus*), alageyik (*Cervus elaphus*), antilop (*Antilop saïga*) şeklinde sıralanabilir. Bunlardan atlar ve bizonlar ilk iki sırada yer alırlar.

At, duvar ve taşınabilir sanat içinde, çeşitli tekniklerle en sık tasvir edilmiş olan hayvandır. Mas d'Azil mağarasında bulunmuş olan *kişneyen at başı* heykelciği, bu hayvanın en güzel ve seçkin tasvirlerinden biridir. Rengeyiği boynuzundan yapılmış olup, Mas d'Azil

mağarasında bulunmuştur. Bu başta sanatçı, doğanın bütün canlılığını, öldürdüğü hayvana karşı duyduğu sempatiyi büyük bir içtenlikle belirtmiştir. Yine Lascaux ve Chauvet mağaralarının boyalı at resimleri, üstün bir başarının ürünleridir.

Bizonlar ise yoğunluk açısından atlardan sonra ikinci sırada yer almaktadırlar. Beslenmede büyük ölçüde rolü olan bu hayvanın Yontma Taş Çağı insanının yaşamında özel bir yeri olduğunu çok sayıdaki tasvirinden ve mutfak kalıntıları arasından ele geçen çok sayıdaki kemik kalıntılarında anlamak olanaklıdır.

Paleolitik plastik sanatının en ilginç örneklerinden biri, Tuc d'Audoubert mağarasının dip kısımlarındaki taban killeri içine şekillendirilmiş olan erkek ve dişi bizon yüksek kabartmasıdır. Mağaranın dip kısımlarında, gözden ırak bir yerde yapılmış olması, bunun ritüel bir anlam taşıdığına göstergesidir. Zira bu tür yerlerin kutsal mevkiler oldukları bilinmektedir. Burada hayvanların üremesini sağlayıcı bir bereket kültü söz konusudur. Dolayısıyla dişi ve erkek bizonun bir arada tasvir edilmiş olması, rastlantısal bir olgu değildir.

Memeliler içinde oldukça ender olarak işlenen hayvanlar; tavşan, kurt, sırtlan, kutup porsuğu, karaca, sığın, step eşeği, kadana ve tavşandır.

YARARLANILAN KAYNAK

Yalçınkaya, I., Taş devirlerinde Sanat Eserleri ve Türkiye'deki İzleri, 1973, Basılmamış Doktora tezi